

УДК 316.324.7:371:316.722  
DOI <https://doi.org/10.24195/spj2310-2896.2019.3.5>

**Зінкевич Василь Іванович**

кандидат сільськогосподарських наук, доцент,  
доцент кафедри економіки та менеджменту  
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка  
вул. Івана Франка, 24, Дрогобич, Львівська область, Україна

## ФЕНОМЕН ПРАЦІ У ПАРАДИГМІ ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ СИСТЕМИ ІНДУСТРІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

*У статті аналізується місце і роль феномена праці як підстави породження соціального інституту освіти і рушійної сили соціальної системи індустріальної освіти, що іманентно визначає зміст і принцип функціонування освітянської діяльності, а форму її реалізації забезпечують умови буття соціальної системи освіти в конкретному виді суспільства. Буття системи індустріальної освіти аналізується в парадигмі життєвого циклу соціальних систем. Звертається увага на те, що зміна підстави соціального розвитку взагалі і освіти зокрема зумовлена хвилями НТП, що матеріалізується у сфері виробництва якісно новими засобами праці і технологіями, а в організаційній – новим поділом суспільної праці, що вимагає адекватних змін у суспільному поділі праці. Визначається, що соціальна система індустріальної освіти пройшла чотири етапи: етап зародження – середина XVI ст. – кінець XVII ст.; етап зростання – кінець XVII – кінець XIX ст.; етап зрілості – кінець XIX ст. – 70-і роки XX ст.; етап занепаду – 70-і роки XX – початок XXI ст. Кожен етап життєвого циклу системи освіти має власні особливості у площині поділу суспільної праці: на етапі породження новий суспільний поділ праці знищував поділ аграрної праці; на етапі зростання боротьба загострилась у внутрішньому просторі індустріального суспільства, оскільки працівники не сприймали нові види праці і нові форми її організації; на етапі зрілості становлення суспільного поділу праці досягло свого апогею; на етапі занепаду системи індустріальної праці з'явилися перші ознаки того, що у суспільному поділі праці настали інші часи і на перший план вийшли нові види виробничої діяльності. Водночас сталість цивілізаційного остова планетарної спільноти забезпечується наявністю сталих елементів буття певної цивілізаційної доби, до яких належать такі: 1) принцип виробництва; 2) поділ суспільної праці; 3) принцип організації системи освіти; 4) провідна ідеологема буття системи освіти; 5) призначення продукту системи освіти; 6) сутність і характер освітянської діяльності. Це означає, що кожна цивілізація породжує свій соціальний інститут освіти і свою соціальну систему освіти, а не користується здобутками попередньої доби.*

**Ключові слова:** індустріальна освіта, життєвий цикл, праця, суспільний поділ праці, освітянська діяльність, соціальний інститут освіти, соціальна система освіти.

**Вступ.** Розбудова освіти XXI ст. є гострою проблемою сучасності, оскільки від її вирішення напряму залежать майбутні характеристики планетарного світу, що швидкими темпами глобалізується й інформатизується. На наш погляд, тут має місце класична суперечність, що виникає між наявною моделлю соціальної системи освіти технократичного зразка, що стало обслуговувала потреби світової спільноти на попередньому етапі розвитку, і потребою планетарного соціального організму в якісно новій структурі соціальної системи освіти, що зумовлюється викликами інформаційного характеру сучасності. На поверхні соціального життя ці внутрішні зрушення призвели до занепаду соціальної системи індустріальної освіти і започаткували етап породження соціальної системи інформаційної освіти. Зрозуміло, що освітяни у процесі повсякденної рутинної навчально-виховної практики такі глибинні системоутворюючі за характером і наслідками процеси не сприймають як закономірності нового етапу саморозгортання соціального світу.

Водночас теоретична освітянська думка, що має бути збагачена інструментарієм теорії фундаментальної гуманітарної науки і філософії освіти, має усвідомлювати такі цивілізаційні

зсуви і моделювати їх хід та передбачати кінцеві продукти у сфері планетарної освіти. Саме вона має пояснити, за яким алгоритмом індустріалізація планетарного життя як принцип функціонування світового співтовариства нині поступається якісно новому принципу – принципу фундаменталізації, як саме в глибинах соціального організму відбувається заміна одного параметра планетарного світоустрою на інший і до яких наслідків це приведе планетарну спільноту.

Для з'ясування цього моменту достатньо пам'ятати тезу Г. Гегеля, що будь-яке явище в бутті є продуктом саморозгортання підстави і умов. Ця проста, на перший погляд, теза має визначальне методологічне значення для аналізу кризи у просторі освіти на межі між кінцем ХХ ст. і початком ХХІ ст.

Оскільки в цій статті ми ставимо за мету та завдання висвітлити місце і роль переважно феномена праці у сфері планетарної, а фактично вже глобальної, освіти, то умови її буття ми подамо в достатньо згорнутому вигляді. Це ми пояснюємо тим, що саме умовам існування присвячений майже увесь масив публікацій кінця минулого і початку поточного століття. І чисельність їх буде невпинно зростати, оскільки освітяни будуть й надалі інтенсифікувати пошуки виходу з наростаючої кризи соціального розвитку.

До умов формування багатого різноманіття наявних і майбутніх видів освіти і форм навчально-виховного процесу належать, на нашу думку, такий чинник, як дух епохи, що несе новий тип суспільства, нову філософію і нову морально-етичну і правову системи, нову природно-наукову картину світу, новий світогляд і нову ідеологію поведінки пересічної людини і планетарної спільноти загалом та, зрештою, вимальовує більш високий ідеал освіченої людини, на який має бути зорієнтована продуктивна діяльність освітян.

Сам по собі дух епохи – рухливий стан психосфери планети, що тисне на підсвідомість людини, і тому в ньому завжди «усе є», але об'єктивувати науковою свідомістю його зміст у повному обсязі завжди принципово неможливо, оскільки в ньому забагато різних флуктуацій, що постійно переформатовують смислові підвалини нашого життя.

**Методи дослідження.** Для когнітивного аналізу саморозгортання соціальної системи індустріальної освіти ми використали такий методологічний засіб, як життєвий цикл соціальних систем, що означає стадійність процесу, єдність його початку і кінця [1]. Життєвий цикл системи освіти, що поширюється на її продукти, – це період від зародження ідеї до розробки, створення, поширення, використання та утилізації (занепаду) як самої освітянської системи, так і її продуктів. Мається на увазі як випускник системи освіти, так і окремі освітянські послуги, що, за відомим рішенням СОТ, є звичайним товаром, за які треба платити гроші.

**Результати.** З урахуванням послідовності проведення робіт життєвий цикл закономірно розглядається як інноваційний процес. Практика промислового виробництва доводить, що зміна технології примушує промислові фірми відмовлятися від тієї сфери діяльності, де вони свого часу займали позиції лідерів, а у сфері освіти цей момент варто розглядати у зворотному напрямі, оскільки від галузі освіти жодна цивілізація відмовитись поки що принципово не може. Це означає, що в разі зміни типу цивілізаційного розвитку планетарної спільноти має змінюватись технологія освітянської діяльності.

Оптимістичну перспективу використання життєвого циклу для вивчення саморозгортання освітніх систем подала Е.Ю. Шацька у статті «Применение концепции жизненного цикла для мониторинга развития социально-экономических систем» (2010), в якій вона об'єкти дослідження розглядає як трирівневу систему: перший рівень – надорганізаційний (об'єкт дослідження – галузь); другий рівень – організаційний (об'єкт дослідження – організація (підприємство)); третій рівень – внутрішньо організаційний (об'єкт дослідження – товар, бренд, знання тощо)» [2, с. 27–32]. Проблемою періодизації в історико-педагогічній науці займалися, як відомо, такі дослідники, як П.С. Копнін, В.С. Курило, В.І. Луговий, В.К. Майборода, Н.М. Сафонова, О.В. Сухомлинська та ін. [3, с. 72–74].

При цьому для розмежування етапів у процесі життєвого циклу соціальної системи індустріальної освіти ми використали такий критерій, як хвилі науково-технічного прогресу. Ми далеко не випадково «прив'язуємося» в періодизації життєвого циклу системи індустріальної

освіти до періодизації наукових революцій, оскільки такі радикальні зміни змінюють усе: від світогляду до змісту, форм, засобів, принципів навчання і виховання. Вони дійсно є точками біфуркації для будь-яких соціальних систем.

У 1992 р. В.С. Стьопін виділив вже чотири революції в розвитку наукового знання: «Перша зв'язана зі становленням класичного природознавства у XVII столітті, коли формувалася механічна картина природи; друга відбулася наприкінці XVIII – першій половині XIX століть, яка визначила, перехід до нового стану природознавства – дисциплінарно організованої науки, коли механічна картина світу втрачає статус загальнонаукової і постає проблема класифікації наук (*період розвитку науки між першими двома революціями В.С. Стьопін називає класичною наукою*); третя глобальна революція проходить із кінця XIX до середини XX століття і пов'язана зі становленням некласичного природознавства, яке сформувало ідеали та норми некласичної науки, що характеризувалися розумінням відносної істинності теорій та картини природи, виробленої на певному етапі розвитку природознавства; четверта революція відбувається в останню третину XX століття і пов'язана з новими радикальними змінами у підвалинах науки, що веде до зародження постнекласичної науки» [4, с. 191].

При цьому Л.Г. Дротянко вважає: «Ідейними предтечами такого виділення історичних етапів у розвитку науки варто вважати дослідження у сфері методології науки, здійснені представниками західної філософії науки і, в першу чергу, К. Поппером, Т. Куном, І. Лакатосом, Л. Лауденом, С. Тулміним, П. Фейерабендом, які переосмислили і революціонували сам підхід до логіко-методологічного аналізу розвитку наукового знання» [5, с. 106].

Є, як відомо, різні підходи до періодизації культурно-історичного шляху, що пройшла планетарна спільнота. Тут ми повністю поділяємо точку зору на етапність еволюційного розвитку світової спільноти, яку подає Е. Тоффлер у праці «Третя хвиля» (2000) [6, с. 23]. Наш аналіз на основі праці Е. Тоффлера «Третя хвиля» довів, що соціальна система індустріальної освіти пройшла чотири етапи: етап зародження – середина XVI ст. – кінець XVII ст.; етап зростання – кінець XVII – кінець XIX ст.; етап зрілості – кінець XIX ст. – 70-і роки XX ст.; етап занепаду – 70-і роки XX – початок XXI ст.

Наскільки дух епохи визначав буття системи індустріальної освіти, можна тільки відстежити на його власних метаморфозах, оскільки на першому етапі це був дух Середньовіччя з флуктуаціями Ренесансу, реформації і пануванням фанатичної релігійності, на другому – дух класової боротьби, що вилився у військово-історичне протистояння двох ідеологічно протилежних систем, відомих нам як Схід і Захід, на третьому – дух світової революції і світові війни, що супроводжувався низкою гарячих локальних війн і завершився так званою холодною війною, що привела до саморозпаду СРСР і всього так званого соціалістичного табору, на четвертому – дух планетарної катастрофи, глобалізації, екологічної і військової загрози.

Повернемось до аналізу місця і ролі феномена праці у сфері освіти. За нашою робочою гіпотезою, підстава породжує соціальний інститут цивілізаційної освіти, що матеріалізується і стало функціонує в тілі конкретної цивілізації. На її матеріальній основі виникає й розвивається процес соціального поділу праці, що породжує соціальну систему освіти однойменної цивілізації. Це означає, що кожна цивілізація породжує свій соціальний інститут освіти і свою соціальну систему освіти, а не користується здобутками попередньої доби.

До підстави системи освіти будь-якої цивілізації ми зараховуємо фундаментальну науку, що набігає на простір цивілізаційної освіти хвилями науково-технічного прогресу. Вона, підстава, породжує соціальний інститут освіти.

При цьому ми визначились із тим, що до незмінних елементів соціального інституту освіти протягом буття певної цивілізаційної доби ми зараховуємо такі: 1) принцип виробництва; 2) поділ суспільної праці; 3) принцип організації системи освіти; 4) провідна ідеологема буття системи освіти; 5) призначення продукту системи освіти; 6) сутність і характер освітянської діяльності. Саме їх ми розглядаємо як засоби матеріалізації підстави, оскільки вони є найбільш ваговою або інтегративною характеристикою соціального інституту освіти індустріальної доби. До цього варто додати відомі атрибути соціального інституту, що представлені у соціологічній літературі.

Як жорстко вступав у планетарне життя поділ індустріальної праці, добре висвітлено у праці Е. Тоффлера «Третя хвиля»: «Накочуючись на різні суспільства, Друга Хвиля спричинила криваву, тривалу війну між захисниками сільськогосподарського минулого й поборниками майбутнього. Сили Першої та Другої Хвиль, зіштовхуючись, часто змітали з лиця Землі «первісні» народи, які траплялися на їхньому шляху» [6, с. 30–32]. Звернемо увагу на те, що система освіти стала у подальшому одним із таких наскрізних елементів індустріальної доби, що завершилась концепцією Болонського імперативу і наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. стала стрижнем освітньої політики країн-учасниць ОБСЄ на противагу освіті США.

Рухаючись за логікою вище закладеного алгоритму когнітивного аналізу системи індустріальної освіти, ми проаналізуємо динаміку змін фактично соціального поділу праці, що зафіксована нами в поетапній характеристиці часу. Інакше ми вважаємо, що характеристика часу віддзеркалює участь освітян у суспільному поділі праці, тобто робить їх учасниками обміну діяльністю і її продуктами з іншими учасниками загального ринку. Якщо пройтись поглядом по відповідних етапах саморозгортання системи індустріальної освіти, то можна помітити, що на етапі породження новий суспільний поділ праці в аграрному суспільстві наростав поступово у гострій боротьбі з новими видами індустріальної праці. На етапі зростання індустріального суспільства боротьба значно загострилась, оскільки працівники не сприймали нові види праці і нові форми її організації, наприклад, про це переконливо свідчать економічні страйки. Вперше економічні страйки за права людини відбулися на мануфактурній стадії розвитку капіталізму в ХVІ – ХVІІІ ст. і були здебільшого стихійними. Робітничий клас США, зайнятий у монополізованому секторі економіки, завоював такі права ще в 30-ті роки ХХ ст., однак їх не мали ті, хто був зайнятий у державному секторі, оскільки страйки в цьому секторі прирівнювалися до зради батьківщини, тому більшості названих прав наймані працівники (не всі їх категорії) державного сектора домоглися лише в останні десятиліття ХХ ст. [7].

На етапі зрілості (кінець ХІХ – 70-ті роки ХХ ст.) становлення суспільного поділу праці досягло свого апогею. Однак цей період не був спокійним у плані задоволення працівників умовами праці, зарплатою, соціальним захистом. Найбільшого розмаху страйки набули після Другої світової війни. Водночас страйки погіршують матеріальне становище страйкарів, порушують або зупиняють технологічний цикл на підприємствах і галузях, завдають народному господарству країни значних збитків. Тому вони є крайнім засобом боротьби працівників за свої інтереси й не можуть бути способом захисту та досягнення групових егоїстичних інтересів, перерозподілу частини національного доходу у власних інтересах [7].

На етапі занепаду системи індустріальної праці, тобто у 70-ті роки ХХ ст., з'явилися перші ознаки того, що у суспільному поділі праці настали інші часи і на перший план вийшли нові види виробничої діяльності. Згадаймо, що ще у 1955 році американський соціолог Р. Нісбет повідомив про перевагу «білих комірців» в Америці над носіями фізичної праці. Таким чином, було підкреслено, що на перший план виходить організаційна діяльність світової спільноти. Матеріальне виробництво продукції відходить на другий план. А на перший виходить менеджмент і це підкреслюється ще однією тенденцією цього часу, що полягає у пріоритеті експорту систем управління замість експорту промислових товарів [7].

Освіта увесь цей час розглядалась із двох позицій: або як така, якої бракувало робітникам, і тому вони не могли зайняти більш високооплачувані робочі місця, або така, що не приносила очікуваних дивідендів людині, що навчалася протягом тривалих років. В Україні, наприклад, людина з двома-трьома дипломами про вищу освіту змушена стояти на ринку або виїжджати за кордон у пошуках роботи.

Зрештою, на цьому етапі проявила себе якісно нова тенденція у царині соціального поділу праці, що полягає в масовому вибуху попиту ринку до нових спеціальностей. Це вірна ознака двох реалій: з одного боку, занепаду соціального поділу індустріальної праці, а з іншого – прояв суспільного поділу праці інформаційної доби.

Отже, загальний висновок з аналізу мейнстриму соціального розвитку планетарної спільноти для модернізації наявної системи освіти полягає в тому, що «головна цінність тепер – це

вже не наукове знання, а людське життя і свобода» [8, с. 139]. Два Майдани в Україні цей висновок підтверджують у повній мірі. Освіта є головним імперативом розвитку суспільства і продовжує широко обговорюватися. У доповіді «Нація в небезпеці», опублікованій в США в 1983 році, підкреслюється саме це: «Освіта, вчення є неодмінною інвестицією, необхідною для успіху в «інформаційному столітті», в яке ми вступаємо» [9, с. 25]. Аналогічні оцінки містяться в офіційних документах інших промислово розвинених країн. Наприклад, у першій статті прийнятого в 1989 році у Франції закону про освіту підкреслюється: «Освіта є першим національним пріоритетом» [10, с. 3].

Освіта, таким чином, дедалі більшою мірою виступає як фундамент цивілізаційного розвитку загалом. Вона як ніколи раніше потрібна «не для будь-яких приватних покращень у житті суспільства, а для корінних змін у психологічних і моральних якостях людей, в їх освіченості і культурі, без чого не тільки не можливий суспільний прогрес, але й саме існування цивілізації ставиться під загрозу» [11, с. 25].

Соціальна система освіти індустріальної доби виросла на основі вже реалізованого поділу індустріальної праці. Вона стала продуктом і наслідком специфічного процесу-соціального поділу праці у суспільстві, тобто вона виникла завдяки прояву специфічної освітянської діяльності, оскільки саме на основі освітянської діяльності індустріального виду: з одного боку, відбулась матеріалізація структури системи індустріальної освіти, а з іншого – у процесі обміну її продуктів на продукти інших видів нової суспільної праці були задоволені життєво важливі потреби індустріального суспільства. Таким чином, освітянська діяльність індустріального спрямування конституювалась на цій основі як якісно нова інституалізована реальність.

З'ясовується, що освітянська діяльність зароджується під впливом зовнішньої логіки, а становлення, функціонування і сходження здійснюються за внутрішньою логікою. При цьому, оскільки соціальна система освіти є продуктом цілераціональної діяльності людини, вона здатна утримувати певні продуктивні елементи попереднього етапу розвитку освітянської практики.

Отже, ми виходимо з того, що освітянська діяльність – це різновид загальної діяльності людини, що спрямована на задоволення її потреб у набутті, понад усе молодим поколінням, знань, умінь і навичок певного рівня цивілізаційного життя, а за умови участі його у продуктивному виробництві – певних компетентностей. Це доволі потужний чинник виробництва, оскільки досвід американських фірм свідчить про те, що кожні 35 тисяч доларів, що вкладені в освіту, приносять прибуток в 1 млн доларів [12, с. 4].

На превеликий жаль, освітянська діяльність та її поділ у сфері освіти не стали предметом детального теоретичного аналізу, у той час як, за думкою Д. Рікардо, «поділ праці має бути застосованим як до країн, так і до фабричних робітників» [6, с. 83]. У будь-якому разі в авторитетному виданні Національної Академії педагогічних наук України «Енциклопедія освіти» (2008) за науковим керівництвом В. Кременя терміна «освітянська діяльність» немає. Але саме завдяки їй освітяни вступають у суспільний обмін продуктами своєї діяльності й отримують за свою працю винагороду у вигляді заробітної платні, продуктів праці і послуг від інших верств населення країни і світу.

У Законі України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII у пункті 4 «викладацька діяльність» визначена як «діяльність, яка спрямована на формування знань, інших компетентностей, світогляду, розвиток інтелектуальних і творчих здібностей, емоційно-вольових та/або фізичних якостей здобувачів освіти (лекція, семінар, тренінг, курси, майстер-клас, вебінар тощо) та яка провадиться педагогічним (науково-педагогічним) працівником, самозайнятою особою (крім осіб, яким така форма викладацької діяльності заборонена законом) або іншою фізичною особою на основі відповідного трудового або цивільно-правового договору» [13]. Освітня діяльність подається у Загальних положеннях (а саме у статті I пункті 17 цього Закону України) як «діяльність суб'єкта освітньої діяльності, спрямована на організацію, забезпечення та реалізацію освітнього процесу у формальній та/або неформальній освіті» [13]. Теж, як бачимо, не густо. На думку М.К. Трифонові, освіта – «це специфічно людський спосіб перетворення природних задатків, можливостей і потреб індивіда в якісно новий стан. На відміну від нав-

чання (у вузькому сенсі цього слова), освіта включає в себе не тільки отримання і переробку інформації, а й глибинну перебудову смислових життєвих установок, програм і стратегій само-реалізації. Це означає, що справжня освіта з'єднує у собі навчання, виховання, соціалізацію та особистісне зростання, включаючи і діяльність душі з само будівництва, з одного боку, відповідно до свого власного задуму, а з іншого – на основі духовного досвіду минулих поколінь» [14, с. 47].

Найбільш розгорнуте визначення освітньої діяльності у філософському значенні ми зустрічаємо у праці Г.П. Клімової «Образование в контексте цивилизационного развития», що ґрунтується на низці статей, що потрапили свого часу у її поле зору [15, с. 43–76]. На наш погляд, це цілераціональна навчально-виховна діяльність людини та трудових колективів педагогів і освітян у закладах загальної і професійної освіти з метою підготовки особистості до життя і професійної праці у суспільстві певного виду.

У науковій школі НПУ імені М.П. Драгоманова ця проблема спеціально досліджувалась китайською аспіранткою Гао Вейчжень. Її головні результати подані у монографії «Глобальна освіта» (2019) [16, с. 295]. Дослідниця прямо вказує на дуальність буття явища освіти, що «одночасно діє в соціумі, в якому має форму соціального інституту, і в суспільстві, де має форму соціальної системи. Планетарна наука подається як джерело її породження на основі оволодіння смислогенезом, а світовий ринок – споживач глобального знання. Окремо проаналізовано це явище в площині соціального інституту і соціальної системи. Доведено, що соціальний інститут шляхом органоценозу породжує інфраструктуру для власного життєзабезпечення, яке обслуговується теорією і практикою педагогіки. Розпредмечування людиною знань у сфері духовного виробництва – смислопродукування – творить і відтворює морфологію соціального світу, а у сфері матеріального виробництва – веде до накопичення артефактів геокультури» [16, с. 295]. Отже, зацікавленим дослідникам із метою більш ґрунтовного знайомства з цими явищами радимо звернутись до згаданого джерела, оскільки саме у ньому наведені поняття соціального інституту освіти і соціальної системи освіти з ґрунтовним аналізом низки зв'язків, що їх одночасно поєднують у морфологічному цілому – планетарному організмі і розділяють в індивідуальному бутті або їх функціональному вимірі.

**Висновки.** У цій статті ми змогли лише пунктиром позначити місце і роль феномена праці у сфері освіти будь-якої цивілізації. При цьому з'ясовано, що поділ суспільної праці, будучи топологічно прихованим у структурі планетарного соціального організму, породжує соціальний інститут цивілізаційної освіти. До подій у цьому просторі суб'єктивний чинник не має прямого відношення. На метаморфози соціального інституту освіти людина не має впливу. Тут працюють закони самоорганізації і само збірки соціальних систем. Водночас на рівні свідомості планетарної спільноти завдяки дії механізму соціального поділу праці з'являється рукотворна соціальна система цивілізаційної освіти. Тут світова спільнота завдяки цілераціональній дії має змогу у сфері освіти застосовувати принцип буття домінуючої цивілізації до умов суспільства, в якому вона живе і, зрештою, до власних потреб.

Водночас ми отримали підтвердження того, що система інформаційної цивілізації, що нині визріває на основі четвертої хвилі науково-технічної революції, відкидає геть напрацювання системи індустріальної освіти, а використання життєвого циклу соціальних систем є продуктивним засобом управління проектно-конструкторською діяльністю, що має бути ефективно використана для розробки системи освіти в соціальному просторі інформаційної цивілізації.

Як спроектувати якісно нову систему інформаційної освіти після завершення формування соціального інституту інформаційної доби подано, наприклад, в Американському національному стандарті ANSI/PMI 99-001-2004, а технологія його використання подана в документі «Руководство к Своду знаний по управлению проектами (Руководство РМВОК)» (2018) [17]. Третє видання Інституту управління проектами (Project Management Institute, Inc., скорочено РМІ) подає стандарти й загальні вказівки, до числа яких належить вищенаведений документ, що розроблені згідно з процесом розробки стандартів на основі загального консенсусу. Але це вже завдання зовсім інших досліджень.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інноваційний менеджмент. URL: <http://library.if.ua/book/4/464.html>.
2. Шацкая Е.Ю. Применение концепции жизненного цикла для мониторинга развития социально-экономических систем. *Вестник Северо-Кавказского государственного университета*. 2010. № 1 (22). С. 27–32.
3. Корченко М.О. Періодизація розвитку університетської освіти в Королівстві Нідерланди у другій половині ХХ – на початку ХХІ століть. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання*. Вип. 47. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2013. С. 72–74.
4. Степин, В.С. Философская антропология и философия науки. Москва : Высшая школа, 1992. 191 с.
5. Дротянко Л.Г. Феномен фундаментального і прикладного знання (Постнекласичне дослідження). Київ : Вид-во Європ. ун-ту фінансів, інформ. систем. менеджм. і бізнесу, 2000. С. 106.
6. Тоффлер Е. Третя хвиля / З англ. пер. А. Євса. Київ : Вид. дім «Всесвіт», 2000. 480 с.
7. Страйки економічні. URL: <https://subject.com.ua/economic/slovník/7353.html>.
8. Синергетическая парадигма. Синергетика образования. Москва : Прогресс-Традиция, 2007. С. 139.
9. A Nation of Rick: the Imperative for Educational Reform. National Commission on Excellence in Education. Wash., D.C., 1983. P. 25.
10. Loid'orientationsurl'education. Loi N 89-486 duyuillet 1989. Bulletinofficieldu Ministrede 1' Education nationale. Numerospecial. 4-3 1 aout 1989. P. 3.
11. Перспективы развития системы непрерывного образования / Под ред. Б.С. Гершунского. Москва, 1990. С. 25.
12. Грімнова О. Освіта як система формування людського капіталу. *Рідна школа*. 2002. № 4. С. 4.
13. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII.
14. Трифонова М.К. Наука. Образование. Человек. Симферополь : ИТ «АРИАЛ», 2012. 474 с.
15. Климова Г.П. Образование в контексте цивилизационного развития : Монография. Харьков : Издатель ФЛ-П Вапнярчук Н.Н., 2007. С. 43–76.
16. Вейчжень Г. Глобальна освіта: системний та інституціональний виміри : монографія / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова ; за наук. ред. В.П. Беха. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. 295 с.
17. Руководство к Своду знаний по управлению проектами (Руководство РМВОК). URL: <https://www.ozon.ru/context/detail/id/30453752/>

## REFERENCES

1. Innovatsiinyi menedzhment. URL: <http://library.if.ua/book/4/464.html>.
2. Shatskaya E.Yu. Primenenie kontseptsii zhiznennogo tsikla dlya monitoringa razvitiya sotsialno-ekonomicheskikh sistem. *Vestnik Severo-Kavkazskogo sudarstvennogo universiteta*. 2010. № 1 (22). S. 27–32.
3. Korchenko M.O. Periodyzatsiia rozvytku universytetskoï osvity v Korolivstvi Niderlandy u druhiï polovyni KhKh – na pochatku KhKhI stolit. *Teoretychni pytannia kultury, osvity ta vykhovannia*. Vyp. 47. Kyiv : Vyd. tsentr KNLU, 2013. S. 72–74.
4. Stepin, V.S. Filsofskaya antropologiya i filosofiya nauki. Moskva : Vysshaya shkola, 1992. 191 s.
5. Drotianko L.H. Fenomen fundamentalnogo i prykladnogo znannia (Postneklasychne doslidzhennia). Kyiv : Vyd-vo Yevrop. un-tu finansiv, inform. system. menedzhm. i biznesu, 2000. S. 106.
6. Toffler E. Tretia khvylia / Z anhl. per. A. Yevsa. Kyiv : Vyd. dim «Vsesvit», 2000. 480 s.
7. Straiky ekonomichni. URL: <https://subject.com.ua/economic/slovník/7353.html>.
8. Sinergeticheskaya paradigma. Sinergetika obrazovaniya. Moskva : Progress-Traditsiya, 2007. S. 139.
9. A Nation of Rick: the Imperative for Educational Reform. National Commission on Excellence in Education. Wash., D.C., 1983. P. 25.
10. Loid'orientationsurl'education. Loi N 89-486 duyuillet 1989. Bulletinofficieldu Ministrede 1' Education nationale. Numerospecial. 4-3 1 aout 1989. P. 3.

11. Perspektivyi razvitiya sistemyi nepreryivnogo obrazovaniya / Pod red. B.S. Gershunskogo. Moskva, 1990. S. 25.
12. Hrimnova O. Osvita yak systema formuvannia liudskoho kapitalu. Ridna shkola. 2002. № 4. S. 4.
13. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII.
14. Trifonova M.K. Nauka. Obrazovanie. Chelovek. Simferopol : IT «ARIAL», 2012. 474 s.
15. Klimova G.P. Obrazovanie v kontekste tsivilizatsionnogo razvitiya : Monografiya. Harkov : Izdatel FL-P Vapnyarchuk N.N., 2007. S. 43
16. Veichzhen H. Hlobalna osvita: systemnyi ta instytutsionalnyi vymiry : monohrafiia / M-vo osvity i nauky Ukrainy, Nats. ped. un-t imeni M.P. Drahomanova ; za nauk. red. V.P. Bekha. Kyiv : Vyd-vo NPU imeni M.P. Drahomanova, 2019. 295 s.
17. Rukovodstvo k Svodu znaniy po upravleniyu proektami (Rukovodstvo RMVOK). URL: <https://www.ozon.ru/context/detail/id/30453752/>

**Zinkevych Vasyl Ivanovych**

Agricultural Candidate Sciences, Associate Professor,  
Associate Professor at the Department of Economics and Management  
of the Drohobych State Ivan Franko Pedagogical University  
24, Ivan Franko str., Drohobych, Lviv region, Ukraine

### THE PHENOMENON OF LABOR IN THE LIFE CYCLE PARADIGM OF THE INDUSTRIAL EDUCATION SYSTEM

*The article analyzes the place and role of the phenomenon of labor as the basis for creation of a social institute of education and the driving force of the social system of industrial education, which immanently determines the content and principle of functioning of educational activity while the form of its implementation is provided by the conditions of being a social system of education in a particular type of society. The existence of industrial education is analyzed in the paradigm of a life cycle of social systems. Attention is drawn to the fact that the change in the basis of social development in general and education in particular, is caused by the waves of scientific and technical revolution, which in the sphere of production materializes with qualitatively new means of labor and technology, and in the organizational division – by the new division of social labor, which requires adequate changes in the social division of labor. The social system of industrial education has passed the following four stages: stage of origin – middle of the XVI century – end of the seventeenth century; stage of growth – end of XVII – end of XIX century; stage of maturity – end of XIX century – 1970s; stage of decline – 1970s – beginning of XXI century. Each stage of a life cycle of the education system has its own peculiarities in the plane of division of social labor: at the stage of origin a new social division of labor destroyed the division of agrarian labor; at the stage of growth, the struggle intensified in the inner space of industrial society as workers did not perceive new types of labor and new forms of organization; at the stage of maturity – formation of social division of labor reached its climax. At the stage of the decline of the industrial labor system, the first signs were emerging that the social division of labor had come at a different time and that new productive activities had come to the fore. At the same time, the stability of the civilizational backbone of the planetary community is ensured by the presence of stable elements in the existence of a particular civilization age, which include: 1) the principle of production; 2) division of social work; 3) the principle of organization of the education system; 4) the leading ideologeme of the existence of an educational system; 5) product designation of the education system; 6) the essence and nature of educational activities. This means that every civilization generates its own social institute of education and its social system of education, and in no way takes advantage of the achievements of the previous day.*

**Key words:** industrial education, life cycle, labor, social division of labor, educational activity, social institute of education, social system of education.